

РЕАБІЛІТАЦІЯ МОЛОДІ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ В ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ ЗАСОБАМИ АНІМАЦІЇ

У статті обґрунтовано можливості анімації щодо реабілітації молоді віком 20–35 років з обмеженими можливостями в територіальній громаді. Розглянуто психологічні особливості цієї категорії молоді; наведено тлумачення сутності анімаційної діяльності, яка полягає в активізації молоді з обмеженими можливостями й залученні її до суспільно значущої діяльності територіальної громади; визначено підґрунтя цієї проблеми в сучасному суспільстві.

Ключові слова: *молодь з обмеженими можливостями, реабілітація, соціальна реабілітація, анімація, анімаційна діяльність, громада, територіальна громада.*

У наш час важливою умовою досягнення соціальної реабілітації молоді з обмеженими можливостями в територіальній громаді є впровадження в суспільній свідомості ідеї рівних прав і можливостей для цієї категорії молоді. У розвинених країнах цей процес давно вже розпочався. В Україні ідеї рівних прав і можливостей недостатньо сформовані в суспільній свідомості, вони лише недавно почали усвідомлюватися соціальними інститутами, відповідальними за соціальну політику в державі стосовно людей з обмеженими можливостями.

Актуальною є проблема реабілітації молоді віком 20–35 років, яка через функціональні обмеження позбавлена можливості брати участь у суспільному житті і поступово перетворюється на соціальних споживачів. Саме терапія соціального середовища шляхом залучення молоді з обмеженими можливостями до активної життєдіяльності в громаді сприятиме її соціальному самоствердженню, самореалізації та формуванню в неї позитивного ставлення до життя. Відновленню соціальної активності молоді з обмеженими можливостями віком 20–35 років у соціально-культурному житті суспільства сприятиме її спільна анімаційна діяльність.

Організацію соціальної реабілітації інвалідів досліджували Л. Бадя, Н. Демет'єва, А. Капська, М. Насибулліна, В. Тесленко, О. Холостова, Л. Храпиліна та ін.: роботу в територіальній громаді – Т. Алексеєнко, А. Аніщенко, О. Безпалько, І. Зверева, А. Капська, А. Рижанова, Т. Семигіна, В. Сидорова; різні аспекти анімаційної діяльності – О. Безпалько, Ж. Дюмазедьє, І. Зверева, Т. Лесіна, С. Пальчевський, Л. Тарасов та інші вчені.

Однак більшість досліджень стосується саме дітей з особливими потребами та інтеграції студентів з обмеженими можливостями до вищих навчальних закладів, проте залишається недостатньо вивченою проблема соціальної реабілітації молоді з обмеженими можливостями віком 20–35 років, яка проживає самотійно або якою опікуються батьківські родини.

Метою статті є обґрунтування можливостей анімації щодо реабілітації молоді з обмеженими можливостями в територіальній громаді.

Навіть при повному впровадженні законодавчих норм проблему реабілітації людей з обмеженими можливостями не буде вирішено, доки суспільство не усвідомить її важливості. Відхід від сегрегативних видів допомоги людям з обмеженими можливостями став можливий у ряді розвинених країн лише завдяки тому, що у

свідомості суспільства відбулися значні зміни, здорові люди визнали за людьми з обмеженими можливостями їхні права і перестали їх ігнорувати. Тому сьогодні одним з першорядних державних завдань стає створення оптимальних умов для життєдіяльності людей з обмеженими можливостями, відновлення втраченого контакту з навколишнім світом. Для досягнення цієї мети необхідне здійснення реабілітаційних заходів.

Реабілітація в Україні, відповідно до Закону України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” (2005 р.), – “це система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації і виробами медичного призначення” [5]. Тобто мета реабілітації – ефективно допомогти особі з обмеженими можливостями у подоланні фізичних, сенсорних, комунікативних порушень та порушень сприймання, досягти якомога повнішої незалежності. Проте соціальна реабілітація – це один із компонентів реабілітації в цілому і визначена в Законі України як “система заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі у житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, соціального обслуговування задоволення потреби у забезпеченні технічними та іншими засобами реабілітації” [5]. У Законі підкреслено право людей з обмеженими можливостями бути суб’єктами формування соціального середовища.

На думку провідних дослідників, зокрема О. Безпалько, І. Звереві, А. Капської та інших, загальними характеристиками процесу соціальної реабілітації людини з обмеженими можливостями є комплексність, системність і цілеспрямованість. Головною метою соціальної реабілітації є відновлення соціального статусу та створення і забезпечення умов для повноцінного входження інвалідів у соціальне життя [2; 8; 13].

В. Кантор уточнює напрями соціальної реабілітації інвалідів, перш за все, через підвищення рівня “соціальної цінності інвалідів, кінцевою метою якого є інтеграція в суспільстві” [7, с. 32]. Здійснення процесу соціальної реабілітації має відбуватися на основі “реабілітаційного виховання”, яке передбачає включення інвалідів у різні сфери суспільної діяльності і спрямоване на відновлення та зміцнення здоров’я, підвищення особистісного і соціального статусу [7]. На нашу думку, важливо, що зміна суспільного ставлення до проблем людей з обмеженими можливостями сприяє визнанню їх здатності до повноцінного соціального життя.

Однак проблема молоді з обмеженими можливостями – в ізоляції від суспільства, відсутності умов активізації власної суб’єктності у вдосконаленні соціального середовища відповідно до своїх потреб. Проте молодість, як визначають вчені, – це найважливіший період духовного і соціокультурного розвитку особистості. Головним новоутворенням цього віку є відкриття власного “Я”, практичне включення у різні сфери життєдіяльності, поява життєвого плану, бажання бути творцем або зачинателем нової соціальної і культурної реальності й установка на свідому побудову власного життя [6; 14]. Проте загальна відчуженість людей у місті призводить до обмеження кола спілкування, важливого для молоді, до замкнутості на своїх проблемах, до відсторонення від життя інших. Виходячи із цього, особ-

ливої уваги, соціально-педагогічної підтримки потребує молодь з набутою інвалідністю, яка перебуває в родинях, і, тим більше, ті, хто проживають самі. Для цієї категорії молоді інвалідність – це крах життєвих планів, розлад у родині, позбавлення улюбленої роботи, розрив звичних соціальних зв'язків, погіршення матеріального становища.

Важливу роль у процесі соціальної реабілітації молоді з обмеженими можливостями відіграють як бажання і активність самої людини, так і наявність сприятливих соціальних обставин. Саме обмеженість у можливостях не дає особистості змоги самостійно брати участь у житті суспільства. Організація навколишнього середовища, транспорту теж є важко переборним бар'єром для вільного пересування людей з обмеженими можливостями, особливо якщо вони потребують спеціальних засобів пересування (милиці, візок, ходулі, протези). Людина, втративши віру у себе і не відчуваючи при цьому сторонньої уваги, підтримки, замикається на своїх проблемах, маргіналізується. Отже, від ставлення територіальної громади й умов соціалізації молоді з обмеженими можливостями в громаді залежить ефективність соціального розвитку молоді і громади в цілому. Саме розширення кола знайомств і сфери особистісних контактів молоді з обмеженими можливостями завдяки взаємодії в суспільно значущій діяльності територіальної громади сприятиме її соціальній активності, соціальній самореалізації, формуванню позитивного ставлення до життя.

Погоджуємось з А. Малько, яка звертає нашу увагу на висловлення швейцарського педагога Й.Г. Песталоцці: “Я також невдовзі побачив: людина робить обставини. Вона має в собі силу спрямовувати їх відповідно до своєї волі. Діючи таким чином, вона сама бере участь у формуванні самої себе й у впливі обставин, котрі діють на неї” [10]. Тобто важливою є активна участь самої молоді з обмеженими можливостями у вдосконаленні соціальних обставин свого життя.

Оскільки найближчим соціальним середовищем для молоді з обмеженими можливостями є територіальна громада, соціально-реабілітаційний потенціал якої використовується недостатньо, то вважаємо, що створення активного, діючого середовища спонукатиме молодь з обмеженими можливостями до соціальної ініціативи, відходу від активного споживання, утриманських настроїв і бажання гіперопіки.

Застосування у вітчизняній історії терміна “громада” має досить давні коріння. У законодавчих актах УРСР термін “громада” вперше з'явився в 1919 р. За радянських часів відбулося руйнування громад, і лише в 1990-х рр. почав зростати інтерес до громади як суб'єкта суспільних відносин [3; 10].

У соціальній педагогіці громаду розглядають як різновид соціального середовища. О. Безпалько визначає, що “громада – це групова соціальна спільнота, члени якої мають спільні географічні та соціокультурні ознаки (місце проживання, інтереси, віросповідання, цінності, національність тощо) та взаємодіють між собою з метою задоволення певних потреб чи розв'язання проблем” [2, с. 153].

У 1997 р. був прийнятий Закон України “Про місцеве самоврядування” (1997 р.), де наведено визначення терміна територіальна громада – “це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр” [4]. Загальною метою діяльності територіальних громад є духовний розвиток себе і суспільства, що реалізується через зміни, які необхідні для досягнення кращого стану речей, ніж той, який є наявним зараз.

Погоджуємось з А. Аніщенко, яка зазначає, що територіальна громада є тим середовищем, де реалізуються всі потреби особистості в соціумі, саме тут відбувається соціалізація особистості, і зауважує на тому, що “громадське суспільство, і місцеве самоврядування, і демократизаційні процеси в цілому залежать від соціальності пересічних громадян, перш за все, від їхньої соціальної активності та соціальної відповідальності” [1].

Одним із шляхів залучення молоді з обмеженими можливостями до активної соціальної діяльності, створення сприятливих умов для їхньої соціальної реабілітації є анімаційна діяльність. Саме анімаційна діяльність сформує у молоді з обмеженими можливостями відчуття потрібності людям та відчуття власної гідності. Поняття “анімація” (від лат. *anima* – вітер, повітря, душа; *animatus* – оживляти, одухотворювати) тлумачиться як натхнення, одухотворення, стимулювання життєвих сил, залучення в активну діяльність [15, с. 68].

Провідні українські соціальні педагоги (І. Зверєва, О. Безпалько) в межах дослідження соціально-педагогічної діяльності, зокрема в територіальній громаді, зазначають про необхідність запровадження анімації [3; 13].

За визначенням Н. Максимовської, “соціально-педагогічна анімація – процес пробудження, одухотворення та активізації (як наслідок самоактивізації) власне людських сутнісних духовних сил особистості, результатом чого є натхнення на продуктивне соціальне життя, соціальну творчість, гармонізацію соціальних відносин” [12, с. 23].

Метою анімаційної діяльності є створення умов для широкого спілкування з іншими людьми з обмеженими можливостями і здоровим оточенням, позитивних емоцій, розширення соціального досвіду. Тобто залученням молоді з обмеженими можливостями до суспільної взаємодії забезпечується основа для перетворення її на особистість, яка здатна самоактуалізуватися, самореалізуватися та саморозвиватися через різноманіття соціальної взаємодії та соціальних контактів.

Відчуження громади й осіб з обмеженими можливостями відбувається через недостатнє в спілкування, але це можна змінити, якщо проводити спільні свята, ігри, конкурси, театралізовані вистави, флеш-моби тощо. Це зараджуватиме створенню дружніх соціальних умов у громаді та зміцненню взаєморозуміння між молоддю з обмеженими можливостями і громадою. Тому створення клубів спілкування в територіальній громаді є справою, актуальною в межах вирішення проблеми соціальної реабілітації молоді з обмеженими можливостями.

Висновки. На підставі аналізу проблеми можемо зробити висновок, що поза увагою соціальних структур залишається молодь з обмеженими можливостями віком 20–35 років, яка проживає самотійно, покладаючись лише на власні сили, або якою опікуються батьківські родини, що ускладнює процес їх соціальної реабілітації, оскільки набуття соціального досвіду обмежене лише колом рідних. Соціальна реабілітація молоді з обмеженими можливостями покладається на суспільство й має відбуватися завдяки створенню в найближчому соціальному середовищі умов для максимально можливої їх соціальної активності, соціальної самореалізації, а не через підтягування молоді з обмеженими можливостями до рівня здорової людини.

Найближчим соціальним середовищем для цієї категорії молоді є територіальна громада. Отже, реабілітація молоді з обмеженими можливостями засобами анімації в територіальній громаді через соціально-педагогічну діяльність, спрямовану на інтеграцію виховних зусиль усіх соціальних закладів та установ соціального мікросередовища, сприятиме відновленню соціальної суб’єктності цієї категорії

молоді з обмеженими можливостями, а значить, слугуватиме підвищенню ефективності процесу її соціальної реабілітації.

Подальше дослідження цієї проблеми спрямоване на розробку програми соціальної реабілітації молоді з обмеженими можливостями через координацію анімаційної діяльності, яка організовується центром реабілітації як на власній базі, так і в конкретному мікрорайоні, клубі за місцем проживання тощо.

Список використаної літератури

1. Аніщенко А.П. Педагогічні умови соціалізації старшокласників у територіальній громаді : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 / А.П. Аніщенко. – Луганськ, 2010. – 23 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : навч. посіб. / О.В. Безпалько. – К. : Центр навч. літер., 2003. – 134 с.
3. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи : монографія / О.В. Безпалько. – К. : Наук. світ, 2006. – 363 с.
4. Закон України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР.
5. Закон України “Про реабілітацію інвалідів в Україні” від 06.10.2005 р. № 2961-IV.
6. Городяненко В.Г. Соціологія : підручник / В.Г. Городяненко. – 3-тє вид., доп. – К. : Академія, 2008. – 544 с.
7. Кантор В.З. Самодеятельный художественный коллектив как фактор социальной реабилитации слепых и слабовидящих : дис. ... канд. пед. наук / В.З. Кантор. – Л., 1989. – 163 с.
8. Соціальна педагогіка : підручник. / за ред. проф. А.Й. Капської. – 4-тє вид. виправ. та доп. – К. : Центр навч. літер., 2009. – 488 с.
9. Соціальна педагогіка: теорія і технології : підручник / за заг. ред. І.Д. Звереві. – К. : Центр навч. літер., 2006. – 316 с.
10. Кривко І.М. Земельні громади Південної України (1922–1930 рр.) : автореф. дис. ... канд. істор. наук / І.М. Кривко ; Запоріж. держ. ун-т. – Запоріжжя, 1999. – 19 с.
11. Малько А.О. Соціально-педагогічна модель мікросоціуму І.Г. Песталоцці / А.О. Малько // Проблеми педагогічних технологій : зб. наук. праць. – Луцьк, 2002. – Вип. 4. – С. 49–56.
12. Максимовська Н.О. Анімація засобами мистецтва як напрям соціального виховання / Н.О. Максимовська // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 1. – С. 21–24.
13. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. проф. І.Д. Звереві. – Центр навч. літер., 2008. – 336 с.
14. Терзі П.П. Формування гендерної культури студентів вищих технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / П.П. Терзі. – Кіровоград, 2007. – 21 с.
15. Ярошенко Н.Н. Социально-культурная анимация : учеб. пособ. / Н.Н. Ярошенко ; Московский гос. ун-т культуры и искусств ; Рязанский заочный ин-т (филиал). – М., 2000. – 109 с.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2013.

Суханова С.В. Реабилитация молодежи с ограниченными возможностями в территориальной общине средствами анимации

В статье обоснованы возможности анимации относительно реабилитации молодежи в возрасте 20–35 лет с ограниченными возможностями в территориальной общине. Рассмотрены психо-возрастные особенности этой категории молодежи; приведено толкование сущности анимационной деятельности, заключающейся в активизации молодежи с ограниченными возможностями и привлечении ее к общественно значимой деятельности территориальной общины: определены основы данной проблемы в современном обществе.

Ключевые слова: молодежь с ограниченными возможностями, реабилитация, социальная реабилитация, анимация, анимационная деятельность, община, территориальная община.

Sukhanova S. Rehabilitation of young people with the limited possibilities in territorial mass by facilities of animation

In the article possibilities of animation are grounded in relation to the rehabilitation of young people age 20–35 years with the limited possibilities in territorial mass. Problem of young people with the limited possibilities in an insulativity from society. Youth is a major period of spiritual and intellectual development of personality.

Purpose of activity of territorial mass of intellectual development itself and society Alienation of society and persons with the limited possibilities takes place through failing in intercourse, but it is possible to change it if to conduct general holidays, games, competitions, theatricalized presentations, fleshmob, and others like that.

We consider the interpretation of the essence of the animation, which is to enhance the personality of its involvement in activities account recreational and educational opportunities animation. A purpose of social rehabilitation is proceeding in social status and creation and providing of terms for valuable included of invalids in social life.

Creation of clubs of intercourse in territorial society is business actual within the framework of decision of problem of social rehabilitation of young people with the limited possibilities..

The age-dependent features of this category of young people are examined. Interpretation of essence of animation activity which consists in activation of young people with the limited possibilities and bringing in of it to publicly meaningful activity of territorial mass is also examined. Bases of this problem are examined in modern society.

Key words: *young people with the limited possibilities, rehabilitation, social rehabilitation, animation, animation activity, mass, territorial community.*